

פרק יז

מים אחרונים וברכת המזון וזימון

מים אחרונים וברכת המזון

היסח הדעת בפת (סימן קעט סעיף א)

א. אם צמא לאחר סעודת פת והסיח דעתו לגמרי, האם כדי להתחייב בברהמ"ז מה"ת לכו"ע (רמ"א סי' קצז סעי' ד, ומשנ"ב שם ס"ק כח) מותר לברך ולשתות? תשובה: אין אנו מסיחין דעת מפת רק במים אחרונים ואז אסור לאכול.

ב. כתב המשנ"ב (סי' קפד ס"ק י) דאם הוא רעב לא מהנה לאכול עתה דכבר הפסיד הברהמ"ז וכו' וצריך לברך גם ברכת המוציא. וקשה דכאן סתם כהמג"א, ובס"ק יז מביא את המג"א שאם נתעכל הפסיד ברכה ראשונה, וכתב "אבל הרבה אחרונים פליגי עליה דלא הפסיד ברכה ראשונה"? וראיתי בשונה הלכות (סי' קפה דין י) שהביא שיטת "הרבה האחרונים" אבל לכאורה כאן סתם המשנ"ב כמג"א? תשובה: הרי כ' כמ"ש בס"ה וכאן קיצר בזה.

להביא פת לברהמ"ז (סימן קפ סעיף ב)

ג. הא דאין להביא לברהמ"ז פת שלם כשיש כבר פרוסה על השולחן משום דרכי האמורי, האם זה גם כשהיה כבר פת שלם מכוסה בתוך שקית שאין לפתוח ולגלות השלימה?

תשובה: מסתבר שזה לא בכלל.

כיסוי הסכין בברכת המזון (סימן קפ סעיף ה)

ד. אם יש הידור שיסלק הסכין לגמרי מהשולחן בשעת ברהמ"ז או שסגי לכסותו? תשובה: די בכיסוי.

ה. אם צריך לכסות גם את הקתא של הסכין? תשובה: כן.

ו. האם מספיק כשמונח הסכין במקום שלא יוכל לראותו כגון מאחורי קופסה? תשובה: יש לכסות.

ז. האם צריך לכסות הסכין בברהמ"ז בשבת כאשר נמשכת סעודה שלישית עד צאה"כ?
תשובה: א"צ.

ח. האם צריך לכסות הסכין בחול המועד בשעת ברהמ"ז?
תשובה: כן.

ט. בברהמ"ז שצריך לסלק הסכין מהו כשחבירו עדיין אוכל?
תשובה: יש לזהר כיון שהוא משום סכנה.¹

נמילת מים אחרונים לכיור שיש בו כלים (סימן קפא סעיף ב)
י. האם מותר ליטול מים אחרונים בכיור שיש בתוכו כלי אוכל והמים יפלו על הכלים, דלכאורה לא מצינו שהרוח רעה מזיקה רק כשדורך על המים?
תשובה: טוב לשטפן אח"כ.

שיעור הנמילה (סימן קפא סעיף ד)
יא. המשנ"ב (ס"ק י) מצריך ליטול כל פיסת היד במים אחרונים ועכ"פ עד הפרק. האם אפשר להקל כשיודע שידיו נקיות, שהטעם שכתב המשנ"ב משום שודאי עד הפרק אינן נקיות וע"כ צריך עד הפרק, וזה לא שייך במקום שידיו נקיות, ובפרט באורח והבעה"ב מביא למסובים מים אחרונים בכלי קטן?
תשובה: אין להקל.

הפסק בין מים אחרונים לברהמ"ז (סימן קפא משנ"ב ס"ק כד)
יב. [כתב המשנ"ב: "וצריך לזהר שלא להפסיק בין הנמילה לבהמ"ז אפילו בד"ת"], נזכר לאחר מים אחרונים שעוד לא אמר שיר המעלות או על נהרות בבל, האם יאמר עכשיו?
תשובה: אחר.²

יג. העושה צרכיו לפני ברהמ"ז האם יכול ליטול ידיו פעם אחת ויברך 'אשר יצר' ויעלה לו למים אחרונים? או שמא צריך נטילה נוספת למים אחרונים למנוע ההפסק

¹ השאלה הקודמת שנשאלה באותו מכתב היתה לענין כיסוי החלות בשעת הקידוש, אם חבירו שאוכל שם כבר קידש לעצמו (השאלה הובאה להלן בפרק כד), ושם השיב הרב שליט"א שאי"צ לכסות רק את שלו, משא"כ לגבי הסכין חילק הרב שליט"א, משום סכנה, כדאיתא בפוסקים הטעם משום מעשה שהיה באחד שהרג את עצמו כשהגיע ל'ובנה ירושלים'.

² = אחר ברכת המזון

ד'אשר יצר'?

תשובה: סגי בא'.

יד. מנהג העולם לנגן כשמברך חתן על הכוס וכאן המנהג גם לשיר עם מילים, האם זה נחשב להפסק וצריך למחות?

תשובה: פחמ"ד.³

טו. אם מתארת אצל אחרים, והם [אינם מקפידים על מים אחרונים כדבעי] ויתחילו פתאום עם זימון וברהמ"ז, כך שלא יוכל להתכוון לצאת וליטול מים אחרונים. האם יטול מים אחרונים בתנאי שאם יברכו מיד יעלה לו למים אחרונים ואם יאחרו מלברך, תהיה נטילה זו כרחיצה בעלמא כדי שיוכל ליטול תיכף לברהמ"ז?
תשובה: אפשר.

כוס בברכת המזון (סימן קפג סעיף ד)

טז. מה שהביא המשנ"ב (ס"ק טו) בשם השל"ה שעפ"י קבלה נכון להחזיק כוס של ברכה על כף ימינו ולזקוף אצבעותיו סביב הכוס, האם זה רק בשעת הברכה או גם בשעת השתיה?
תשובה: רק בשעת הברכה.

יז. העולם מגביהים את הכוס של זימון רק עד 'אל יחסרנו', ולא ראיתי מקור לזה, ובסידור יעב"ץ כתב (ב'ברכת עובד') וז"ל: "מי שהעיד על אמ"ה ז"ל שהניח כאן הכוס מידו שקר ענה, אדרבה היה לועג על המניחין הכוס מידיהם אפילו אחר שסיימו ברהמ"ז קודם ששתו ממנו", עכ"ל. (ועי"ש שכתב עוד בדיני 'הרחמן' בברית מילה שאם המוהל מברך יתן הכוס לאחר לומר זה הרחמן, והרי הרחמן זה הוא לאחר 'אל יחסרנו' ועדיין צריך להגיד עם הכוס)?
תשובה: יש להחזיק הכוס ביד וא"צ להגביהו.⁴

אמן על ברהמ"ז כשהוא עומד בק"ש (סימן קפג סעיף ח)

יח. האם יש לענות אמן על ברהמ"ז שמברך חבירו כשהוא באמצע ברכת ק"ש דכתב הפרמ"ג (סי' רטו ובספרו תיבת גמא) שאמן זה דאורייתא?
תשובה: לא.

³ = פוק חזי מאי עמא דבר.

⁴ היינו לאחר 'אל יחסרנו' עד סוף ברהמ"ז (עד שיברך וישתה, כמ"ש היעב"ץ) אין צריך להגביה את הכוס, אבל צריך להחזיק אותה ביד.

הפסק וטעות בברכת המזון ומעין שלש (סימן קפג סעיף ח)

ט. שנים שמברכים ברהמ"ז בלי זימון ושניהם הגיעו להזן את הכל, האם יכול האחד לענות אמן על ברכת חבירו או הוי הפסק?
תשובה: אינו הפסק.

כ. האם ברכת מעין ג' דינה כמו ברכת ק"ש לענין אם ומתי מותר להפסיק?
תשובה: כמו כל ברכה ארוכה עי' שו"ה סי' ס"ו דין י"ה.⁵

כא. אם הפסיק בדיבור ושהייה והסית דעתו בין הזן לנודה לך, האם חוזר לראש או ממשיך מנודה לך?
תשובה: עי' שו"ה הלכות ס"ה דין ד'.⁶

ברכת האורח (סימן רא סעיף א)

כב. מה שאיתא בפוסקים שהבעה"ב יכבד את האורח בזימון כדי שיברך את בעה"ב ומשמע מזה דשאר האורחים אינם אומרים הייה רצון שלא יבוש בעה"ב וכו' ושמא כל זה היה בזמנם שמי שזימן היה מוציא את כולם?
תשובה: נכון שבזה"ז כולם אומרים.

כג. האם בעה"ב עונה אמן על הייה רצון של האורח כשעומד בברכת המזון בין ברכה לברכה?
תשובה: לא.

זאמרו אמן בקו"ר בברכת המזון (סימן קפה סעיף ב)

כד. המג"א (סו, ז) אומר שגם ביחידות אומר עושה שלום... ואמרו אמן, דאומר כן למלאכים שמלווים אותו. האם בכל זאת כשיש אנשים איתו יאמר אותו ברהמ"ז בקול רם דבפשטות קאי ואמרו אמן על אנשים?
תשובה: לא נזכר.

ברכת המזון במקום נקי (סימן קפה סעיף ה)

כה. בירך ברהמ"ז בתוך ד"א של ריח רע שיש לו עיקר במקום שכלה הריח, והצואה מכוסה (כגון חיתול), והוא מקום שהיה ראוי להסתפק שמצוי שם תינוק, האם חוזר

⁵ ז"ל: "באמצע ברכות קצרות אסור להפסיק אפילו לאיש"ר וקדושה, ואפילו בברכה ארוכה שמפסיק, מ"מ לאחר שאמר סוף הברכה, בא"י, לא יפסיק. וצ"ע בדיעבד, אם צריך לחזור לראש".

⁶ ז"ל: "וכן ברהמ"ז, אפי' שהיה בין ברכה לברכה בג' ראשונות חוזר לראש. (אבל לק' סי' קפ"ג דין י"ד, חזר מזה ופסק דלא יחזור בין ברכה לברכה)".

ומברך ?

תשובה: יתכן שלא וצ"ע.

ברכה אחרונה במקומו אם עקר בשוגג (סימן קפד סעיף א)

כו. אם שכח (בשוגג) לברך ברהמ"ז במקומו, ואילו יחזור למקום אכילתו יאחר תפילה בציבור, האם חוזר ?
תשובה: חוזר.

כז. אם שכח בז' מינים לברך במקומו האם צריך לחזור לשם, דהרב שליט"א כתב בשונה הלכות (דין ג) "ולכתחילה יזהר בזה" (ואולי כדאי יותר ללמוד בזה הזמן) ?
תשובה: חוזר.

כח. אם שכח בז' מינים לברך במקומו ואילו יחזור יאחר תפילה בציבור, האם חוזר ?
תשובה: חוזר.

כט. אם אכל מז' מינים ועקר בשוגג האם יש להקל לברך במקום שנמצא שהרי לרמב"ם ור' יונה גם בפת אי"צ לחזור בשוגג ורק הרא"ש והגאונים החמירו, והרא"ש עצמו סובר שז' מינים אין טעונים ברכה במקומן וכן סוברים כמעט כל הראשונים (הרי"ף רא"ש ר"ן ר"י רשב"א והגהות מיימונית) ורק הרשב"ם והרמב"ם מחמירים בז' מינים [עי' בכל זה בב"י]. והרי לרמב"ם תמיד אינו חוזר בשוגג וא"כ ממ"נ אי"צ לחזור ?
תשובה: הנוהר תבא עליו ברכה וימצא יונה דדהבא.⁷

שיירי מאכל שבפיו אם טעונים ברכה (סימן קפה)

ל. בספר מעשה איש (ח"ה עמ' יג) הובא שהרב שליט"א אמר בשם החזו"א ששיירי מאכל בפיו אחר ברהמ"ז אינו טעון ברכה ראשונה, האם זה גם אם עשה שינוי מקום, דאם הטעם משום שאין בהן חשיבות, הרי גם בכה"ג אינו חשוב, אך אם הטעם משום שזה נפטר מברהמ"ז, י"ל דאין זה בשינוי מקום דכבר בטלה ברהמ"ז (ואחר שבירך אינו טעון ברכה במקומו ושייך שינוי מקום) ?
תשובה: אינו חשוב.

⁷ ראה ברכות (נג ע"ב): "רבה בר בר חנה הוה קאזל בשיירתא, אכל ואשתלי ולא בריך, אמר היכי אעביד, אי אמינא להו אנשאי לברך, אמרו לי בריך, כל היכא דמברכת לרחמנא מברכת. מוטב דאמינא להו אנשאי יונה דדהבא [שכחתי יונה של זהב, רש"י]. אמר להו אנטרו לי דאנשאי יונה דדהבא. אזיל וברך, ואשכח יונה דדהבא. ומאי שנא יונה, דמתילי כנסת ישראל ליונה, דכתיב 'כנפי יונה נחפה בכסף ואברותיה בירקרק חרוץ', מה יונה אינה ניצולת אלא בכנפיה [או בורחת, או נלחמת בראשי אגפיה, רש"י], אף ישראל אינן ניצולין אלא במצות".